

УДК 378.147:811.111

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ ФОНЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ ПРИ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОМУ ВИВЧЕННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Павлишин Галина Ярославівна
м.Тернопіль

Стаття присвячена дослідженню особливостей формування та удосконалення англомовної фонетичної компетенції у студентів медичних ВНЗ. Обґрунтовано специфіку фонетики англійської медичної термінології, виокремлено різновиди завдань та методи навчання іншомовної вимови у контексті професійно орієнтованого вивчення англійської мови. Запропоновано зразки фонетичних вправ, які необхідні для навчання правильній орфоєлії фахових лексем та здійснення мовленнєвої діяльності студентів-медиків на заняттях англійської мови за професійним спрямуванням.

Ключові слова: ESP, фонетична компетенція, мовленнєвий матеріал, звук, фонема, лексема, система вправ.

Постановка проблеми. Сьогодні особливої актуальності у

сфері розвитку вищої школи набуває її інтегрування в міжнародний освітній простір, що сприяє переосмисленню мети вивчення іноземних мов. Професійно орієнтованому вивченню англійської мови (ESP – English for Specific Purposes) належить провідна роль у сфері пошуку та розробки шляхів удосконалення рівня фахової іншомовної підготовки майбутніх спеціалістів, оскільки практичне володіння іноземною мовою в умовах сучасного суспільного розвитку є обов'язковою передумовою для успішної професійної діяльності інтелектуальної еліти.

Проблема активізації не лише фахової майстерності, а й широкій мовній підготовки майбутнього лікаря є важливою, позаяк від рівня володіння іноземною мовою залежить ефективність засвоєння англомовної фахової інформації студентами-медиками, підвищується пізнавальний інтерес, що і сприяє необхідності роз-

виту навичок правильного розуміння понять й категорій у різних сферах медицини, інтенсивного усного та писемного спілкування із колегами-однодумцями з різних країн світу. Формування та удосконалення основ іншомовної комунікативної діяльності у студентів вищих навчальних закладів вимагає серйозної уваги до аспектів засвоєння майбутніми працівниками охорони здоров'я фонетичних характеристик фахових лексем, до розвитку здатності слухового сприймання англійської комунікації, вироблення умінь і навичок усного спілкування, читання і розуміння прочитаного матеріалу, оскільки успішність мовленнєвої діяльності залежить від зрозумілості та виразності оформлення власного мовлення співрозмовником.

Аналіз досліджень і публікацій. У працях в галузі ESP під методикою формування фонетичної компетенції у студентів немовних навчальних закладів розуміють навчання вимови, що спрямоване на вироблення у майбутніх фахівців стійких орфоепічних навичок іноземної мови за професійним спрямуванням. Науковий формат, присвячений методам і прийомам навчання фонетики іноземної мови, належить М. Вятютневу, С. Ніколаєвій, Г. Роговій. Залежність між результативністю навчання вимови та рівнем професійно-мовної компетенції встановили у своїх студіях В. Васильєв, Н. Галькова, М. Дворжецька, Г. Рогова. Феномен аудіювання розкритий у працях Г. Городілової, І. Зімньої, Н. Ожегової, Н. Соболевої.

Формулювання мети статті. Основними цілями нашого дослідження є аналіз системи фонетичних вправ та завдань, які спрямовані на формування та удосконалення умінь вимови професійно зорієнтованих лексем у студентів-медиків при вивченні англійської мови фахового спрямування.

Виклад основного матеріалу. Методисти й автори сучасних підручників та посібників ESP [2; 5; 7] рекомендують навчати усного фахового мовлення через оволодіння фонетичним, лексичним та граматичним мовними рівнями у системі різноаспектних передтекстових (Vocabulary Practice; Pre-Text Assignment) та післятекстових комунікативних вправ (Comprehension check; Post-Text Assignment), побудованих за принципом мовленнєвих ситуацій і спрямованих на удосконалення орфоепічних норм англійської мови, заучування правильної вимови фахових лексем, вивчення активного функціонально-тематичного словника, розуміння тексту, розвитку умінь спілкування та засвоєння мовного матеріалу, тобто всіх тих навичок, які необхідні сучасному працівнику медичної галузі для участі у міжнародному фаховому діалозі.

Формування фонетичної компетенції у студентів-медиків здійснюється завдяки правильній вимові звуків та звукосполучень, реалізації орфоепічних норм у мовленнєвій діяльності, правильному наголошуванню слів, володінні інтонаційними засобами увиразнення мовлення (темп, тембр, сила голосу, логічний наголос тощо).

Систематична робота щодо покращення вимови фахових лексем здійснюється студентами протягом всього курсу вивчення англійської мови і виконується на основі принципів наступності навчання, оскільки студенти ВНЗ вивчають ту ж іноземну мову, що і в школі, однак характер удосконалення їхньої фонетичної компетенції повинен змінюватися на різних етапах навчання. На початковому етапі, на перших заняттях фахової англійської мови, доцільним було б повторити та систематизувати правила вимови, її корекцію, але досвід роботи у групах немовних факультетів ВНЗ доводить, що часто її потрібно сформувати у студентів зовнова, тому що групи формуються з випускників різних шкіл із неоднорідним рівнем знань. Такий корективний курс фонетики вимагає значних часових затрат, які не передбачені програмою навчальної дисципліни. Робота над вимовою в процесі вивчення англійської мови студентів-медиків має велике значення для вироблення умінь і навичок усного мовлення, адже можливість іншомовного розуміння пов'язана з адекватністю сприйняття фонетичної сторони мовлення і вдосконалення навчання іншомовної мовленнєвої діяльності багато в чому визначається успішністю формування вимовних основ цієї діяльності [5, с. 29].

Варто наголосити на специфіці фонетики медичної англійської термінології, лексеми якої мають походження з латинської та грецької мов і активно застосовуються при вивченні теоретич-

них та практичних, передклінічних та клінічних навчальних предметів. Майбутні медики часто вживають латинські терміни замість англійських, що пов'язано з етимологією лексем: trunk – truncus (тулуб), cell – cellula (клітина), centre – centrum (центр), fiber – fibra (волокно), tablet – tabuleta (таблетка) тощо. Л. Фіоріто презентує вивчення англійської мови не як відокремленого предмета, а як складову фахової предметної сфери, значущою для студента, та є важливим підґрунтям його зацікавленості в оволодінні мовою [9]. Дж. Аллен констатує, що інтерес студентів у вивченні фахової англійської мови підтримується реальним відчуттям цінності зв'язку між заняттями з англійської мови і діями, що відбуваються у лабораторії з фізики, майстерні інженера чи на операційному столі хірурга [8, с.9]. Ми дотримуємося думки науковців, що зацікавленість студентів у майбутній спеціалізації та активна співпраця між спеціалістами медичного профілю буде сприяти формуванню високої вмотивованості студентів-медиків відпрацьовувати комунікативну, зокрема фонетичну англійську мовну модель.

Існують різні підходи до навчання іншомовної фонетики, проте найуживанішими є традиційний та комунікативний методи [2; 7]. Суть традиційного методу вивчення іншомовної вимови полягає у тому, що навчання повинно відбуватися як свідоме засвоєння вимовних дій та їх акустичних ефектів. Становлення слухово-вимовних навичок включає ознайомлення зі звуками іноземної мови, тренування їх вимови та застосування набутих умінь у усному мовленні та у читанні вголос і включає два види вправ: активне слухання зразка та свідомі імітації [7, с.68-69]. Комунікативний метод вивчення іншомовної фонетики заперечує традиційний метод, наголошуючи на тому, що навчання орфоепії з перших занять має проходити в умовах реального спілкування, а „вимова має „не додаватися” до мовлення, а бути його основою, нерозривно пов'язаною з іншими компонентами навчання іншомовного мовлення – лексичними та граматичними навичками” [2, с.43-44]. Ми вважаємо за необхідне поєднувати традиційний та комунікативний методи при навчанні вимови фахової англійської мови, оскільки студентів немовних ВНЗ, оскільки використання тільки традиційного методу є неефективним через його спрямованість на вироблення лише акустичних та моторних навичок без врахування комунікативного аспекту. Комунікативний метод, хоч і базується на комунікації, не подолає негативного впливу міжмовної інтерференції, якщо не буде послуговуватися концепціями традиційного методу для формування орфоепічних навичок: доцільним та ефективним тут є демонстрація звуків лексем, згодом відпрацювання артикуляції й закріплення навичок звучання фонем у ситуаціях мовленнєвої діяльності, показуючи функціональну та комунікативну цінність правильної орфоепії.

Робота над вимовою повинна здійснюватися при всіх видах навчальної діяльності з обов'язковим застосуванням засвоєних правил фонетики як у живому мовленні викладача, так і в записах. Вироблення нормативної мовленнєвої діяльності у студентів-медиків є складним процесом, який полягає в ознайомленні, формуванні та удосконаленні комунікативних дій майбутніх працівників охорони здоров'я з новим фонетичним матеріалом у фахових ситуаціях мовлення, головним чином на рівні фрази / речення, а згодом і тексту, тобто вироблення вільного мовлення відповідно до норм і правил фонетичної системи англійської мови.

Фонетичні вправи, які полегшують навчання вимови англійських звуків, поділяються у методиці на дві основні групи: вправи на рецепцію та вправи на репродукцію, які є взаємопов'язаними і мають завдання сформувати у студентів як слухові, так і орфоепічні навички [2; 5; 7; 9]. Вправи на рецепцію – це некомунікативні вправи на впізнавання, диференціацію та ідентифікацію. Завдання на впізнавання та диференціацію нового звука / звукосполучення серед інших, наголошеного слова та складу виконуються на рівні окремих слів або словосполучень. Завдання вправ на ідентифікацію звуків – розпізнавати звук як відомий за певними характеристиками. Візрцями таких вправ можуть бути: прослухати фрази, вірші, в яких є новий звук; прослухати пари слів і визначити в них однакові приголосні чи голосні звуки тощо.

Вправи на рецепцію доцільно використовувати при навчанні вимови на всіх ступенях навчання іноземної мови у школі, в корективному університетському курсі вивчення іноземної мови та

при опануванні основами фахової англійської мови. Варто надати особливу увагу підручникам і посібникам з ESP, які містять розділ „Вступний корективний курс” [1, с.6-27] або „Граматичний довідник” [6, с.533-569], [4, с.359-391], що дозволяє студентам повторити і закріпити фонетичні та граматичні конструкції, вивчені на шкільних заняттях англійської мови. У курсі професійно зорієнтованого вивчення англійської мови у ВНЗ вправи на рецепцію рекомендовано виконувати при засвоєнні нового матеріалу та читанні вголос. Практичними будуть також рецептивно-репродуктивні завдання на імітацію одиниць мовлення: некомунікативні, умовно-комунікативні та комунікативні. У процесі виконання некомунікативних вправ доцільно звертати увагу на певні характеристики фонем (довготу, наголос тощо). Умовно-комунікативні завдання використовують такі види роботи: імітація зразка мовлення, підстановка слова у словосполучення та речення, відповіді на запитання. Доцільними для формування фонетичної компетенції будуть і комунікативні вправи, які, безперечно, беруть за опору рецептивні та рецептивно-репродуктивні (некомунікативні та умовно-комунікативні) вірші.

Кожне заняття англійської мови у ВНЗ охоплює професійно орієнтований текст та фонетичний матеріал до нього, який можна використати для формування фахової комунікації під час занять в аудиторії та у процесі самостійної роботи студентів. Варто наголосити на необхідності використання словників у процесі навчання фонетики іноземної мови, оскільки орфоепічна компетентність є фундаментом усного спілкування, тому використання додаткового джерела знань – словника – має супроводжувати всі етапи роботи над вивченням звучання англійського слова. За допомогою словника студент-медик отримує інформацію про вимову звуків з транскрипції лексеми. Як правило, кожен англійський текст пропонується студентам зі сформованим до нього переліком фахових термінів, поданих із транскрипцією, з якими студент ознайомлюється вперше. Часто цей перелік є недостатнім для студента і доречним буде використання майбутнім фахівцем додаткових джерел для з'ясування як значення невідомої лексики, так і її правильної вимови.

Для засвоєння фонетичних норм фахової англійської мови варто використовувати фонограми вимови звуків у термінах, аудіозаписи текстів, окремих розмовних тем і діалогів, застосовувати словники для перевірки орфоепічних норм слів та словосполучень з подальшим застосуванням їх в усних висловлюваннях фахового спрямування.

Для закріплення вимовних навичок студентів-медиків доцільно починати заняття фахової англійської мови з фонетичних вправ, метою яких є “налаштування” артикуляційного апарату сприймати англійське мовленнєву діяльність. На вступному (ознайомлювальному) етапі вивчення теми професійного спрямування використовуємо нескладні рецептивно-репродуктивні завдання, що розвивають орфоепічну практику та водночас мають комунікативну спрямованість, оскільки одним із видів роботи є не тільки правильно вимовити лексему, але і скласти із нею власне висловлювання:

1. Here are some words in phonetics. Spell the words, translate them into Ukrainian and then use in the sentences of your own:

[ˈAlnq], [ˈkRpq], [ˈkrelnlqm], [ˈselkrqm], [ˈtendqn], [ˈrJprqˈdAkSq] ... [6, с. 76].

2. The following words are lacking vowels. Write in the vowels, translate the words into Ukrainian and practise saying them. The first word has been found for you as an example: sphgs – oesophagus.

pcmkr prcsn
rsstnt rtcl [6, с.112].

3. Read the following transcriptions. Write them in words and give their Ukrainian equivalents.

[ˈPkslGqn], [ˈnrxqVIN], [ˈhRdqnlN], [ˈhRf], [ˈlnGqr] ... [3, с.336].

Досвід спілкування зі студентами на заняттях ESP показує, що часто спостерігаємо тенденцію до вживання латинських й грецьких еквівалентів замість англійських слів. З цієї причини студентам рекомендують закріпити етимологію англійських лексем і реалізувати орфоепічні норми, виконавши умовно-комунікативні вправи тренувально-репродуктивного характеру:

1. Translate the following international words:

Etiology, deficiency, humanity, typical, percent, to infect, genesis, special, receptive, to produce, function, organism ... [1, с.250].

Удосконалення мовленнєвих дій студентів з фонетичним матеріалом на рівні словосполучення та речення здійснюється за допомогою заучування напам'ять фахових словосполучень, стійких зворотів, віршів, діалогів, а також читання вголос уривків текстів з підручника тощо. Огляд навчально-методичної літератури професійного спрямування дозволяє зробити висновки, що автори підручників активно використовують названі вище комунікативні конструкції для навчання фонетичної компетенції, адже студенту простіше запам'ятати вимову певного фахового терміна у контексті фрази чи речення, які римуються:

1. Learn the following idioms. Make up situations to illustrate their meaning:

one bone one flesh – одного поля ягода

limb and bone – з голови до ніг

to lay down one's bones – віддати своє життя

to have a bone to pick with sb – мати зуб на когось [4, с. 120].

2. Riddles and Mysteries. Read each riddle and fill in the blank with the correct part of your body that rhyme

It has a beat,	It's got lots of nerve.
That warms your feet	It's got to observe,
An important part,	Think and strain,
Is your _____.	It is your _____

[6, с. 235].

Сучасні навчально-методичні джерела пропонують аудіювання, яке активно застосовується з метою вироблення фонетичної, лексичної та граматичної компетенції. Посібник „Professional English: Medicine” містить додаток „Training Video Links” (інтернет-посилання на навчальне відео) [6, с. 494-497]. Майбутні фахівці медичної галузі повинні прослухати фонограму або подивитися навчально-методичний відеоматеріал, відтворити й обговорити його із викладачем та одногрупниками. Таке представлення фахового дидактичного матеріалу орієнтує студентів не на механічне запам'ятовування великої кількості англійських фахових лексем, а на розвиток мовленнєвої компетентності, тобто тих вмінь, які необхідні для розв'язання фахових ситуативних завдань, використовуючи англійську медичну термінологію.

Правильне фонетичне звучання іноземної мови дозволить майбутньому лікарю коректно вимовляти фахову термінологію у власній комунікації, оскільки кожне завдання підручника чи посібника ESP спрямоване не тільки на перевірку фонетичної грамотності студента, але і на подальше створення власного усного тексту, який має бути зрозумілим для співрозмовника. Варіанти фонетичних завдань відпрацьовують комунікативну модель навчання англійської мови і використовуються, як правило, у системі передтекстових вправ, позаяк привертають увагу студента-медика до закріплення правильної фонетичної комунікації ще до етапу опрацювання медичного автентичного тексту.

Висновки. Процес формування й удосконалення англійської фонетичної компетенції студентів на заняттях ESP у медичних вищих навчальних закладах є невід'ємним складником фахової культури майбутніх лікарів, адже практичне оволодіння англійською мовою неможливе без досконалого засвоєння її вимовних структур. Для набуття необхідних навичок, які полегшуватимуть навчання англійської орфоепії доцільно використовувати дві основні групи фонетичних завдань: вправи на рецепцію та вправи на репродукцію, що є взаємопов'язаними у науково-практичному форматі та мають завдання сформувати у студентів слухові та вимовні вміння. Щоб подолати фонетичні труднощі під час вивчення ESP ми запропонували зразки вправ та завдань, які побудовані на основі традиційного та комунікативного методів і спрямовані на вироблення у студентів-медиків навичок вимови фахових англійських лексем. Однак розглянуті види вправ, безумовно, не висчерпують глибини форм і методів роботи студентів при навчанні іноземної фонетики. Багато питань удосконалення навичок роботи з вимовою фахових лексем ще чекають своєї розробки як в теоретичній, так і в практичній площинах.

Література та джерела

1. Аврахова Л.Я. English for Dentists : Навчальний посібник для вищих медичних навчальних закладів III–IV рівнів акредитації / Л. Я. Аврахова, Ю. Е. Лавриш. – К. : Видавничий дім Асканія, 2008. – 366 с.
2. Бужинский В. В. Работа над английским произношением на начальной ступени коммуникативного обучения иноязычному говорению / В.В.Бужинский // ИЯШ. – 1991. – № 4. – С.43-45
3. Ісаєва О. С. Англійська мова для студентів-медиків: Підручник / [О. С. Ісаєва, Л. Я. Аврахова, І. А. Прокоп, М. Ю. Шумило, Н. В. Кучумова, Л. О. Червінська, В. Я. Рахлецька, Г. Я. Павлишин, І. Ф. Цебрук, Н. Р. Венгринович, Н. В. Косило, О. В. Голік, Л. В. Лимар, Г. К. Волкова, А. В. Неруш, О. В. Гордієнко, І. В. Корнейко]. – Львів, 2013. – 546 с.
4. Ісаєва О.С. Англійська мова для студентів-стоматологів: Підручник / О. С. Ісаєва, Н. В. Кучумова, М. Ю. Шумило. – Львів : Кварт, – 2008. – 421 с.
5. Павлова С.В. Обучение иноязычному произношению на коммуникативной основе / С. В. Павлова // ИЯШ. – 1990. – № 1. – С. 29-32
6. Прокоп І.А. Англійська мова за професійним спрямуванням : Медицина : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. IV рівня акредитації / [І. А. Прокоп, В. Я. Рахлецька, Г. Я. Павлишин]; Терноп. держ. мед. ун-т ім. І. Я. Горбачевського. – Т. : ТДМУ : Укрмедкнига, 2010. – 576 с. : іл.
7. Рогова Г. В. Методика обучения иностранным языкам в средней школе / Г. В. Рогова, Ф. М. Рабинович, Т. Е. Сахарова. – М. : Просвещение, 1991. – 287 с.
8. Allen J.B. English in physical science (English in Focus Series) / J. B. Allen, H.G. Widdowson. – Oxford : Oxford University Press, 1974. – 186 p.
9. Fiorito L. Teaching English for specific purposes [Електронний ресурс] / L. Fiorito. – 2005. – Режим доступу: <http://www.usingenglish.com/teachers/articles/teaching-english-for-specific-purposes-esp.html> – Загл. з екрану. – Мова укр.

В статье исследованы особенности формирования и совершенствования англоязычной фонетической компетенции студентов медицинских вузов. Обоснована специфика фонетики английской медицинской терминологии, выделены разновидности заданий и методы обучения иноязычному произношению в контексте профессионально ориентированного изучения английского языка. Предложены образцы фонетических упражнений, которые необходимы для обучения правильному произношению профессиональных лексем и осуществления речевой деятельности студентов-медиков на занятиях английского языка по профессиональному направлению.

Ключевые слова: ESP, фонетическая компетенция, речевой материал, звук, фонема, лексема, система упражнений.

The article considers the peculiarities of the English phonetic competence formation and improvement in medical students. The peculiarities of English medical terminology phonetics have been grounded; the varieties of tasks and methods for the study of foreign language pronunciation in the context of Professional English teaching have been distinguished. The examples of phonetic exercises for the correct professional vocabulary pronunciation and implementation of speech activities of medical students in Professional English classes have been suggested.

Key words: ESP, phonetic competence, speech material, sound, phoneme, lexeme, system of exercises.